

INTRODUCCIÓ

Heus aquí, d'entrada, el fil conductor d'aquest llibre: la reivindicació de la nació com a plebiscit quotidià, i l'afirmació que el catalanisme polític és allò que més s'adiu a aquesta idea. El francès Ernest Renan creia que una nació era una gran solidaritat, "constituïda pel sentiment dels sacrificis que hem fet i que estem disposats a fer encara". Això pressuposa l'existència d'un passat, però es projecta en el present i en el futur per un fet tangible: el consentiment, el desig de continuar la vida en comú. A Catalunya, ho diem d'una altra manera: allò que conforma la nacionalitat catalana és la voluntat de ser, és a dir, el desig de viure junts i de fer-ho de manera civilitzada.

Les arrels del catalanisme no són ètniques sinó cíviqes. Proposa, des d'aquest civisme congènit, un gran pacte de ciutadania que ens ve donat pel caràcter de país de marca. Catalunya, com va escriure Rafael Campalans, no és només una geografia i una història passada: "És, sobretot, aquest deler regenerador que s'encomana a tots els homes que hi viuen, és a dir, aquesta voluntat d'història futura. No és la història que ens han contat, sinó la història que volem escriure. No és el culte als morts, sinó el culte als fills que encara han de

"L'existence d'une nation est un plébiscite de tous les jours, comme l'existence de l'individu est une affirmation perpétuelle de vie".

ERNEST RENAN

(Qu'est-ce qu'une nation?. París, 1882)

venir". A hores d'ara aquest missatge, de Catalunya endins, és més vàlid que mai. Es tracta de l'eina que ens ha de permetre d'encarar el futur amb confiança en nosaltres mateixos i en els altres. I, de Catalunya enfora, hem de seguir fent honor als nostres orígens: la voluntat d'exportar aquest missatge integrador al conjunt d'Espanya i defensar un model d'Estat plurinacional, plurilingüístic i pluricultural.

És per això que, al llarg dels papers esparsos que he reunit en aquest llibre, m'esforçaré a demostrar que el catalanisme no ha estat històricament nacionalista -si més no el seu corrent majoritari- i que pot ser avui un antídote contra els nacionalismes excoents que aixequen el vol en aquest tercer mil·lenni. Ho vaig pensar quan vaig llegir l'advertència que el papa Joan Pau II va fer als joves en el seu cinquè viatge a Espanya: "Manteneos lejos de toda forma de nacionalismo exasperado, de racismo y de intolerancia. Testimoniad con vuestra vida que las ideas no se imponen, sino que se proponen". Sí, el catalanisme polític ha estat lluny d'aquest nacionalisme exasperat; els catalans sabem que "som fruit de diversos llevats i, per tant, una bona llesca del país pertany a una biologia i a una cultura de mestissatge" (Jaume Vicens i

Vives). I no ens hem cansat tampoc de proposar les nostres idees enfront d'aquelles que ens eren imposades. Tot això el Papa potser ja ho sabia i aprofitava el missatge al camp d'aviació de Cuatro Vientos (Madrid) per alertar contra el nacionalisme exasperat de qual fa gala el Partit Popular i que alimenta la resposta també exasperada del nacionalisme democràtic basc.

El catalanisme polític, al bell mig d'aquest xoc de conti-nents entre els nacionalismes espanyol i basc, no ha de voler aparèixer com allò que no és: el tercer nacionalisme en escena. Ha de reivindicar, per contra, la seva arrel cívica i ha d'actuar en dos dels escenaris que tracto en el llibre:

- 1.- De Catalunya endins. Cal superar la identificació reduccionista dels últims vint anys entre catalanisme i pujo-lisme que ha acabat per trencar la centralitat catalana. I cal recuperar també una massa crítica, un denominador comú que faci d'efecte multiplicador de propostes i d'energies. La nova immigració es alhora el repte i l'oportunitat que tenim per posar a prova la nostra tradició de mestissatge.
- 2.- De Catalunya enfora. El catalanisme polític ha enlairat des dels seus orígens la bandera de la pluralitat de les Espanyes, d'Ibèria si es vol. Es tracta d'un tret bàsic del seu pensament. Aquesta es una de les raons que expliquen que el catalanisme hagi estat històricament més mal paït a Madrid que no pas el basquisme. Cal seguir defensant un projecte plural d'Espanya, i més davant la doble involució política -autonòmica i democràtica- dictada per José María Aznar. És veritat, com no es cansa de repetir, que el PP es l'únic partit que té una idea monolítica

d'Espanya, però per sort no és encara el partit únic. La seva idea d'Espanya, això no obstant, sí que és el reflex del pensament únic aplicat al model d'Estat.

Ara mes que mai aquesta és la nostra aposta: treballar per una Catalunya lliure i solidària en el marc d'una Espanya agermanada en la diversitat i d'una Europa on els catalans hi han retrobat la seva vocació primera. La Pell de Brau és i ha estat l'escenari de la nostra tragèdia col·lectiva. No està sempre a la nostra mà, però cal que estigui al nostre cap, salvaguardar els fràgils ponts del diàleg que altres intenten dinamitar. No hi haurà encaix de Catalunya a Europa si no resollem simultàniament el seu encaix a Espanya. Cal evitar la temptació de fer marxa enrere i d'enlairar la bandera del nacionalisme exasperat. Alguns catalans ho fem, de tant en tant, moguts per un d'aquells complexos del nostre caràcter, que va criticar Vicens Vives, i que desvetlla en nosaltres "un sentimentalisme torbador, que ens duu a mesurar el món amb els batecs del nostre cor, i sovint, al bell mig de l'acció, ens ennuvola l'esguard i ens fa claudicar la passa. Enlairem banderes solitàries, per a després esquinçar-les i amagar amb llurs parracs les nostres febleses". Em demano, en aquest context i amb els resultats de les eleccions del 16-N com a rerefons, si el catalanisme deixarà de lluitar per una altra idea d'Espanya i afirmo que, si així ho fes, quedaria reduït a un nacionalisme a seques.

Em pregunto també en el llibre sobre quin hauria de ser el catalanisme del segle XXI. Afirmo que estem més ben

preparats que altres nacions per afrontar el repte de lligar identitat i alteritat per tal de bastir una ciutadania compartida que ens permeti ser, alhora, ciutadans de Catalunya, d'Espanya, d'Europa i del món. I llenço una proposta, a tall de provocació, al voltant del concepte d'una segona laïcitat. Dic que de la mateixa manera que el segle XIX va representar l'inici de la lluita per un marc de laïcitat en el qual la creença religiosa passava a formar part de l'àmbit privat, el segle XXI hauria de permetre que la nació -la nacionalitat- passés també a formar part de l'esfera privada. La religió va sortir-ne aleshores engrandida i la nació en sortiria ara també.

Aquesta reivindicació de la laïcitat com a terreny compartit, que cal no confondre amb el laïcisme com a doctrina, demana una defensa a ultrança de l'escola pública com a bressol i escut de la República, és a dir, dels valors republicans -llibertat, igualtat, fraternitat i el concepte afegit de la diversitat- i de la igualtat d'oportunitats. L'escola pública no és només un instrument d'aprenentatge i d'instrucció; és també un marc de trobada de nens i nenes d'orígens, tradicions i creences diferents. Han d'aprendre junts a viure i a conèixer, i també a conèixer i a respectar els fonaments de la ciutadania, és a dir, el codi compartit que s'imposa a tothom. És per això que és molt perillosa la deriva involucionista que marca l'anomenada Llei de Qualitat de l'Ensenyament. Representa una marxa enrere i una segregació dels adolescents a partir d'un fals pressupòsit: és impossible compatibilitzar l'ensenyament de la

geografia o les matemàtiques, que demana grups homogenis d'alumnes motivats, amb l'aprenentatge del civisme, on caldria grups heterogenis que els mestres no poden controlar. La solució no és separar els alumnes, sinó dotar els mestres de més mitjans i recursos per afrontar la diversitat. "L'heterogeneïtat, des del moment en què es ven enquadrada pedagògicament, permet, com a sobre el tatami de judo, de respectar i fer progressar a cadascú tot construint la llei comuna", ha argumentat el pedagog francès Philippe Meirieu.

Tot plegat, amb una incursió en el món canviant de la globalització i el "nou ordre" sorgit de la guerra de l'Iraq, s'explica en els papers que conformen aquest llibre, acompanyats de la data de referència. Textos inèdits i articles d'opinió a **La Vanguardia** escrits de matinada en el temps guanyat al temps mediàtic que imposa l'exercici del periodisme; una col·laboració a la revista **Debat Nacionalista** sobre les relacions entre el socialisme català i espanyol; guions de conferències, com la que afronta el debat entre llengua i cultura des de l'àmbit dels mitjans de comunicació, i una altra sobre el present i futur de les esquerres que vaig dictar a Igualada per encàrrec de l'associació "Debat a bat". I, per acabar, una carta epíleg de caràcter intimista, que vaig escriure l'estiu de 1990 quan la meva filla tenia 5 anys i els meus dos fills 3 i 2 -ara la llegiran per primera vegada-, a manera d'evocació prepolítica de Catalunya.

La lectura del llibre es pot fer de forma ordenada, seguint la seva presentació temàtica, o de forma aleatòria, ja que

La lectura del llibre es pot fer de forma ordenada, seguint la seva presentació temàtica, o de forma aleatòria, ja que he intentat que cada text tingui vida separadament i pogués casar-se amb els altres formant un tot compacte. El lector jutjarà si ho he aconseguit.

L'última oportunitat?

Molts catalans van votar el 16-N amb el cor i uns quants ho van fer amb les vísceres. Era resposta anunciada, i amplificada, a aquell diagnòstic previ de Felipe González: set anys de governs ultranacionalistes espanyols del PP han augmentat el "desapego" de Catalunya, el rebuig d'una idea preconstitucional d'Espanya que lesiona la identitat catalana i que només ofereix una manera de ser ciutadans espanyols: renunciar a ser catalans i esdevenir clònics d'Aznar i companyia. La jugada era gairebé perfecta. El PP radicalitzava el discurs neonacionalista espanyol per tal d'introduir una deriva del discurs catalanista cap a un nacionalisme a seques.

Es tractava de provocar que els catalanistes tiréssim la tovallola, renunciéssim a la reforma del model d'Estat i ens endinéssem en una fugida interior que ens mantingués a la deriva sense portar-nos a cap port. S'intentava obrir a Catalunya una fractura a la basca, artificial i estèril, bo i sabotejant els lligams amb les esquerres espanyoles. A hores d'ara es pot dir que

no ho han aconseguit. El resultat que es busca es mantenir l'Espanya estàtica i tancar la boca a aquells espanyols que encara gosen nedar a contracorrent i desafiar el pensament únic del PP. Son les últimes veus de la diversitat de les Espanyes que clamen en el desert de matisos en el qual s'ha convertit el Madrid polític, intel·lectual i mediàtic. El discurs de la pluralitat és recessiu a Castella i, per l'efecte acció-reacció, es vol que ho sigui també a Catalunya, on ha estat històricament majoritari. Ho va dir González en un míting a l'Hospitalet, però quasi no se'l va sentir: "Espanya no només és plural en el terreny de les idees, sinó també diversa en el de les identitats. La identitat és un sen-timent i, com a tal sentiment, no es pot codificar. Que cadascú se senti allò que vulgui sentir-se... Nosaltres tenim diferents sentiments de pertinença -catalanistes, andalusistes...- i el nostre projecte comú en el terreny de les idees". M'ho deia des de Madrid l'amic José Maria Ridaó a les vigílies del 16-N: "Necessitem Catalunya i el País Basc perquè la garantia de la nostra llibertat

és que hi hagi pluralitat a Espanya. Si un dia Catalunya se n'anés, ens quedariem condemnats al casticisme i al retrocastellanisme... La resta d'Espanya es també víctima d'aquesta visió. L'aportació catalanista ens garanteix que per ser espanyols no estiguem obligats a parlar una llengua, a creure en un fals relat del passat i a tenir un sol credo polític o religiós".

Són dues de les últimes veus -velles i noves- de l'altra Espanya, dels espanyols heterodoxos, a les quals es va unir Rodríguez Zapatero al Palau Sant Jordi de Barcelona: "Aprovaré la reforma de l'Estatut de Catalunya que aprovi el Parlament de Catalunya". És la millor notícia -les bones notícies no són notícia - que va arribar d'Espanya a la recta final de la campanya electoral catalana i que fou eclipsada pel soroll de dirigents del PP (Mayor Oreja al capdavant) i la complicitat per activa i per passiva de barons del PSOE (Bono i Ibarra). Això no obstant, els catalanistes de tots els colors han d'agafar Zapatero per la llengua i felicitar-se del seu compromís. Sabrà ara mantenir-lo?

Som a una cruïlla històrica. Així ho han entès aquelles forces polítiques que han optat per la fórmula d'un govern catalanista i d'esquerres. La seva doble tasca: construir una Catalunya central - més nacional i menys nacionalista- amb un projecte compartit que reflecteixi l'arc de Sant Martí de la catalanitat i faci bandera de la pluralitat a Espanya. És per això que, més enllà dels pactes postelectorals, ens hem de preguntar si no som davant de l'última oportunitat per a tota una intergeneració de polítics catalanistes: de Pujol i Roca a

Mas, de Reventós i Pallach a Maragall, de Tarradellas a Carod-Rovira, de Gutiérrez Díaz a Saura... Em refereixo a l'última oportunitat de poder completar la tasca del catalanisme polític gairebé un segle i mig després del seu crit fundacional, i t'evità que es dinamitin els darrers ponts de diàleg amb Espanya. En aquesta operació hi podem perdre un dels dos peus -l'autogovern de Catalunya i un altre model d'Estat- sobre els quals hem avançat i quedar-nos coixos; abocats a una separació de fet, però no de dret, i sense divorci possible.

Algunes veus de l'esquerra espanyola escara expressen una diversitat d'identitats i desafinen davant del discurs uni-formista del PP. La qüestió és aquesta: el PSOE acabarà entonant la partitura única del PP o culminarà amb valentia la seva tímida aposta per l'Espanya federal? La pilota és ara a les seves mans, però també a les mans de totes aquelles forces polítiques catalanes que es defineixen com a catalanistes. Deixarà el catalanisme de pregonar una altra idea d'Espanya, és a dir, un dels dos pilars mestres del que ha estat el seu pensament majoritari? Si així acabés fent-ho, quedaria reduït -repeteixo- a un nacionalisme a seques. Seria una aposta legítima, però empobridora, i generadora de frustració i crispació. És per això que a aquells que ens varen demanar que votéssim amb el cor ara hauran de governar amb el cap. Cal evitar que el nacionalisme espanyol, com ha escrit Antoni Puigverd, es converteixi a mig termini en el triomfador tapat del 16-N. Encara és temps d'impedir la "implosió virtual espanyola" de la qual ha parlat el portuguès Eduardo Lourenço. En

tindríem prou de viure com uns "portuguesos frustrats" o somiant que som uns "portuguesos futurs"? La meua res-posta com a català és que no. Jo no vull anar-me'n d'Espanya; vull que se'n vagin l'Aznar i tots aquells que són còmplices del seu esquarterament. Sí, repeteixo, som davant l'última oportunitat de poder bastir una Catalunya lliure i plena, en el marc d'un Estat espanyol que faci de l'acceptació de la identitat de l'altre el ciment de la seva fortalesa. La nova oferta catalana és ara sobre la taula. Representa la penyora d'aquesta voluntat d'entesa i de solidaritat. Com deia el president Companys: "Cadascú al seu lloc, i Catalunya i la República (coronada?) en el cor de tots!".

14 de desembre de 2003